

ПЕРЕДМОВА

Після відродження у 1994 в старовинному українському місті Острозі першого за часом вищого навчального закладу у Східній Європі, якому указом Президента Л.Кучми 5 черв. 1996 повернена історична назва "Острозька Академія" (далі - ОА), назріла необхідність і доцільність підготовки та видання енциклопедії "Острозька Академія XVI-XVII ст." Дане видання є першим такого типу, тому не викликає сумніву, що воно не є всеохоплюючим і має окремі пропуски (лакуни). Словник його не може вважатись вичерпним і оптимальним. Наявні прогалини і певні диспропорції природні і можуть бути поясненіми. Редколегія і авторський колектив цього енциклопедичного видання працюють над його вдосконаленням і покращенням якості. Між тим, враховуючи відсутність необхідних відомостей для студентів ОА, доцільність і актуальність такого видання безсумнівна.

Хронологічно статті словника охоплюють, головню, добу функціонування ОА - XVI-XVII ст. Проте в деяких випадках вміщені окремі статті персоналіїного характеру, що пов'язані із виявленням, вивченням та популяризацією знань про ОА та про таку культурно-освітню установу як сучасний Музей книги і друкарства в Острозі.

Статті в цьому виданні різні за об'ємом (розміром), що залежало від теми, джерельної бази і стану вивчення даної проблематики. Автори використали здобутки і досягнення попередніх студій, кожний раз зазначаючи це в коротких списках літератури та роблячи вказівки на джерело-археографічну продукцію та архівні збірки.

За формою статті поділяються на дві великі групи - власне статті і статті-посилання (відсилки) до текстів, які під іншою назвою вміщені у цю книгу: наприклад, "Анна-Алоїза кн. Острозька, Ходкевич (див. - Острозька кн. Анна-Алоїза Ходкевич)"; "Богоявленський собор в Острозі (див. "Собор Богоявленський в Острозі)".

За змістом статті енциклопедії складають такі групи:

оглядові статті про ОА та Острог;

персоналіїні статті про викладачів і випускників ОА, діячів науки і культури (І.Балабана, І.Борецького, І.Борисковича, М.Броневського, І.Вишеньського, М.Гарабурду, Д.Дорофєйовича, Ї.Єрлича, Т.Івановича, І.Княгиницького, І.Копинського, З.Копистенського, К.Лукаріса, Я.Лятоша (Лятоса), П.Мстиславця, Д.Наливайка, С.Пекаліда (Пенкаля, Пенкальського), А.Ришиу, П.Конашевича-Сагайдачного, Т. і М. Смотрицьких, В.Суразького (Малюшицького), А.-З.Тустановського, І.Федоровича (Федорова), інших діячів (С.Егельса, А.Курбського, П.Скаргу), представників роду князів Острозьких (Василя-Костянтина, Гальшку, Олександра, Януша, Анну-Алоїзу Ходкевич); про т. зв. Острозьку ординацію; вчених XIX-XX ст., які досліджували історію Острога та ОА (Я.Гоффмана, М.Грушевського, Я.Ісаєвича, С.Кардашевича, М.Максимовича, Ї.Новицького, Я.Перлиштейна, А.Сендульського, М.Тучемського, І.Франка). До речі, цей список можна було б поширювати, включаючи публікації "Archiwum ks. Sanguszków" і започатковану тепер археографічну серію - "Острозька давнина";

статті про книжкову продукцію острозької друкарні (є окремі статті про Острозьку друкарню (ОД) і Острозьку папірню (ОП), включаючи Острозький "Буквар" або "Азбуку" 1578, Острозьку "Біблію" 1580-1581, обидві "книжиці" 1588 і 1598, і особливо видання 1598 "Книжка словенская, рекомаа грамматика" (Буквар), ксерокопії примірника якої редакція цього енциклопедичного видання отримала з Англії (Бодлеянської бібліотеки, Оксфорд) за посередництвом і на кошти сина останнього польського бурмістра Острога С.Жураковського, а також унікальний текст екземпляра Острозького Букваря кінця XVI ст. у вигляді одержаних нами із Софії від директора Національної бібліотеки "Св. Св. Кирил и Методий" проф., др. Кирила Топалова ксерокопій всіх збережених сторінок цього раритету; крім того, статті і про київські твори ("Въриѣ на жалосный погребъ" Петра Конашевича-Сагайдачного і "Палінодію" З.Копистенського); в заголовках назв стародруків, як правило, збережений тогочасний оригінальний правопис;

окремі документальні і наративні (оповідні) джерела, зокрема, як їх синтезований аналіз (огляд джерел про ОА і Острозьке Братство ім. кн.Острозьких), так і окремі документи (маґдебурзька грамота Острогу 1585 р., акт поділу володінь кн. В.-К.Острозького між його синами Олександром і Янушем 1603 р.), наративні пам'ятки (Острозький літописець), а також документальні комплекси (описи (інвентарі) Острога XVI-XVII ст., Литовська і Руська (Волинська) метрики);

статті про світські і конфесійні споруди в Острозі, зокрема про православні церкви і собор, католицький фарний костел, монастир і костел капуцинів, острозьку (Велику) синагогу;

розповіді про інші навчальні заклади - колегіум єзуїтів і єврейське училище - Єшибот;

статті про архітектуру, скульптуру, образотворче, декоративно-прикладне і музичне мистецтво та ін.;

лише дві статті присвячені місцевостям поза Острогом, що до нього тяжіли: Дерманю ("Дерманський культурно-освітній осередок") і Межиріччю ("Межиріччя: історія та архітектура (музеологічні аспекти)").

У цілому видання включило 112 статей, авторами яких є 5 докторів наук (історичних, психологічних, архітектури і мистецтвознавства) та 9 кандидатів наук. Переважна більшість статей написана викладачами ОА.

Статті є різні за об'ємом, залежно від змісту, ступеня опрацювання та хронологічних рамок. У кінці кожної статті подаються джерела і література із вихідними даними та зазначенням сторінок, у яких згадується ОА, Острозьке Братство і Острозьчина. Ця частина видання має самостійну і творчу вартість як результат спеціальних студій.

Перелік прізвищ авторів і назв їх статей подаються вище.

У кожному випадку в тексті статей даного енциклопедичного видання позначаються курсивом прізвища персоналії та окремі назви, яким присвячені окремі статті або статті-посилання. Наприклад, "Смотрицький", "Грушевський", "Біблія" Острозька тощо.

При передачі текстів рукописів XVI-XVII ст. та стародруків збережена графіка літер є, ъ, ѣ, њ, ѣ, ѥ, Ѧ, ѧ, Ѩ, ѩ.

У кінці цього видання вміщено іменний покажчик, складений А.Атаманенко.

Окрему структурну частину цієї книги становлять ілюстративні матеріали-кольорові і чорно-білі фотографії, репродукції гравюр і портретів, старовинних ікон і скульптур. Вони мають наукове і пізнавальне значення. Перелік цих іконографічних джерел із зазначенням їх місця зберігання (легенди, інвентарні номери музейних зібрань) поданий окремо.

Завершується видання короткими підсумками (резюме) українською, англійською, французькою, німецькою, польською, латинською та російською мовами з метою ознайомлення з ним ширшого кола читачів.